

se diluează în timp. E ca și cum te-ai certa cu pauze. Reluarea pe același ton ridicat e ridicolă, și atunci automat preferi un timbru mai potolit. Stilul unor redactori ar mai putea pierde din prețiozitate, o formulare împiedică o întotdeauna mai convingătoare. Cred că revista are un format prea mic. Și din acest motiv, precum și al tiparului destul de prost, materialul vizual nu e atractiv, nici prea sugestiv, ansamblul fiind doar corect, dar fără viață. Reviste străine, ca „Divadlo”, „Sipario”, „Theater heute”, „Plays and players” sînt exemple bune de urmat, căci ilustrația bogată și diversă, punerea în pagină modernă nu prejudiciază cu nimic seriozitatea cu care sînt redactate textele.

ILEANA POPOVICI

Critic dramatic

„CA ORICE CREATOR, CRITICUL ARE UN CREDO“

Deci (așa reiese din răspunsurile la ancheta revistei, fie că sînt mai ascuțit-critice, fie că sînt mai vag-amabile); oamenii de teatru sînt serios nemulțumiți de modul cum se practică la noi critica dramatică. Sigur, nici unul dintre cei care (mai de mult, sau mai de curînd) scriem cronică, n-avem de ce să ne bucurăm, în fața unui verdict atît de categoric. Chiar dacă e, în destule cazuri, nedrept; chiar dacă nerealizările sau erorile, sau părerile preconceptuate, ajung să capete, Dumnezeu știe de ce, o greutate specifică mai mare decît studiul aplicat și onest — acest verdict există, și nu are rost să încerc eu să-l combat. Altfel vreau să spun: că explicația rămîinerii în urmă a criticii prin mentalitatea ei gazetărească riscă să acrediteze alte false criterii, nu mai puțin dăunătoare decît cele incriminate. Ceea ce vreau să apăr aici nu este un cuvînt sau o formulă, ci un punct de vedere despre o profesie, a cărei noblețe intelectuală nu rămîne cu nimic în urma altor profesii artistice. Mi se pare necesar să afirm că o cronică proastă, superficială și incompetentă este pur și simplu o cronică proastă, superficială și incompetentă, și nu o cronică gazetărească; că se poate face jurnalistică la nivelul cel mai înalt, după cum se poate face jurnalistică îngust, schematic sau chiar iresponsabil. Și că avem nevoie, în aceeași măsură, în mișcarea teatrală, de critica-eseu, de volumul de teorie, ca și de cronică de gazetă.

Dar ce înseamnă, la urma-urmei, mentalitate gazetărească? Doar n-am ridicat problema numai ca să contrazic scînteietoarea filipică a lui Lucian Pintilie (care, atunci cînd își alege exemplele pentru argumentație, are în multe privințe dreptate...). După părerea mea, a fi ziarist înseamnă a lua atitudine față de faptul despre care — mai pe larg sau mai concis, mai liric sau mai sobru — scrii. Cronicarul-gazetar care scrie despre un spectacol nu alcătuieste o fișă pentru o arhivă de istorie a teatrului. El nu descrie, nu consemnează, cu simplă exactitate științifică. Prin poziția pe care o exprimă (și o poate exprima chiar într-o notă de 20 de rînduri), prin ceea ce susține și prin ceea ce combate, el luptă pentru o idee, pentru o tendință, pentru un fel de artă, sau se opune alteia, scriind astfel, de fapt, istoria, cot la cot cu creatorii. Actul său are forță și eficiență imediată și, într-un fel, netezește drumul celor ce vor avea răgazul să filtreze, să sintetizeze, să teoretizeze; dar nu e mai puțin fapt de cultură. Despre această funcție a criticii — poate că nu e prea mult s-o numesc militantă — s-a vorbit, cred, prea puțin, și cu un nejustificat dispreț naiv-aristocratic. Căci dacă e nevoie de competență (și e nevoie!), aceasta, singură, nu înseamnă nimic: e ca și cum ne-am pregătit muniția, fără să avem arma la care s-o folosim.

Nu e întîmplător că teatrul, în mai mare măsură decît oricare dintre arte, are nevoie de acest fel de critică: spectacolul — componentă mobilă (și atît de efemeră) a atîtor eforturi conjugate — nu poate aștepta, în liniștea muzeului sau a bibliotecii, confirmarea istoriei. El există în prezent, în actualitatea multilaterală, în viața socială; e condiționat de întîlnirea unor personalități creatoare diverse, de o anume atmosferă

Mia Schmetterling (Marie) și Ion Grapini (Woyzeck)

Teatrul Evreiesc de Stat

„WOYZECK“ de Georg Büchner

de interes, și mai cu seamă de public. Toate acestea presupun o politică a culturii teatrale pe care n-o realizează nimeni altcineva decât cronică gazetărească — promptă, vie, capabilă să discearnă rapid și să apere energic ceea ce se arată nou, ceea ce merită să câștige teren. Nu e un secret pentru nimeni: și în teatru, ca oriunde în cultură, ca oriunde în viață, se înfruntă concepții contrare. Ele se reflectă în selecția pieselor, în conturarea programului unui teatru, în configurația generală a repertoriului, în modul de a interpreta ideatica unei opere, în viziunea regizorală... Pe acest teren, criticul este (sau trebuie să fie) un combatant de mîna întîi. De aceea, mi se pare necesar să judecăm „cum stăm cu critica dramatică” nu atît — sau nu numai — prin prisma unui decalog de exigențe academizante (toate, evident, justificate, și pe care nu se va găsi nimeni să le combată), cît prin prisma acestui criteriu fundamental: al punctului de vedere al criticului față de fenomenul de artă discutat. De ce să n-o spunem sincer: acesta este punctul în jurul căruia se învîrtesc toate nemulțumirile oamenilor de teatru; de aici vin falsele canoane, inconsecvențele, formulările în doi peri, ocolirea judecăților limpezi și răspicate.

Prin sensul profund ce se desprinde din scrierile sale succesive, fiecare critic are, de fapt, un loc în mișcarea noastră teatrală. Nu e vorba aici dacă, în marele monolog din actul II, protagonistul i s-a părut lui X genial, iar lui Y, să zicem, numai (urîtă vorbă!) „corect”. Asemenea divergențe (de gust, de receptivitate, de dispoziție doar) sînt inevitabile, firești. Chestiunea e alta: dacă cel care scrie situează întotdeauna, în deplină responsabilitate, simplele sale păreri sau impresii în raport cu ceea ce, programatic, susține sau combate. Dacă, în general, susține sau combate ceva. Dacă are și el, ca orice creator, un „credo”.

Să vorbim concret despre acest aspect al problemei. Ce se întîmplă dacă, într-un moment de eclipsă a temutei tale intransigențe, sau în numele unei simpatii omenești, te apleci să lauzi, să zicem, *Întîlnire cu îngerul*? Bineînțeles, nu invoci gustul tău subiectiv (e prea puțin), ci te blindezi cu principii, acreditînd o melodramă banală drept „o piesă despre etica nouă”. Poate fi acesta un gest fără consecințe? Categoriec, nu; la nici șase luni după, teatrele — mai ales cele din provincie — sînt literalmente invadate de producții inspirate din sus-numita, tot piese despre „etica nouă” (căci ce melodramoletă sau comedioară cu „triunghi” — sau patruleter — n-a încercat să se acopere cu această etichetă generoasă?). Iată că, fără să vrei poate, ai răsturnat criterii cu greu instaurate, ai împins teatrul (și dramaturgia românească) cu un pas înapoi. Să nu existe oare nici un critic care să fie, măcar în parte, responsabil că s-au născut în serie piese ușurele ca *Ulise și... coincidențele*, *Căsnicia nu-i o joacă* și altele asemenea? Și dacă, iritat cumva de platitudinea agresivă cu care, firește, nu-ți recunoști nici o legătură, devii subit nereceptiv tocmai în fața a ceea ce merita atenție, haosul va fi perfect: nimeni (nici creatorii, nici publicul) nu va înțelege ce aștepți din partea teatrului, către ce îl îndemni să se dezvolte.

La drept vorbind, nu cred că acest mod iresponsabil de a scrie caracterizează viața criticii noastre. Dacă cei care îl practică au polarizat atenția celor ce răspund la anchetă, este pentru că aprecierile nedrepte și jignitoare se întipăresc întotdeauna mai puternic decît ar merita. Mi se pare însă util și pentru creatori și pentru critici, pentru orientarea mișcării noastre teatrale în general, ca tot ceea ce se scrie să fie gîndit, citit și apreciat mai puțin „ca atare”, în sensul consemnării limitative, izolate, și mai mult în perspectiva țelului pe care îl servește. În acest mod, apele se vor limpezi mai ușor și bănuielile de subiectivism vor trece pe planul doi. (Își găsesc mai greu un loc aici erorile pe care le comit, de altfel cu bunăvoință, unele publicații și unii oameni ai condeiului. Necunoscînd viața teatrului, aceștia scriu spontan, sub imperiul unei impresii subiective efemere, sau practică un exercițiu critic „în sine”, ca divertisment intelectual, fără raportare la criteriile ideologice, estetice și profesionale; dar aceste intervenții — care au de fapt autoritatea unor opinii de spectator și ar fi, în această calitate, cît se poate de bine venite — îmbracă uneori, nepotrivit, tonul unor judecăți definitive, care-i derutează pe cititori și-i nemulțumesc, pe drept cuvînt, atît pe creatori, cît și pe critici. Poate că n-ar fi rău ca redacțiile să mediteze la aceasta.)

Așa că, dacă aș fi regizor, azi, la noi, n-aș reproșa criticilor mentalitatea lor gazetărească, ci le-aș cere, dimpotrivă, să facă, în fiecare rînd pe care-l tipăresc, gazetărie de cea mai bună calitate. Și le-aș aprecia talentul în funcție de punctul de

vedere pe care-l aduc în mișcarea teatrală, de consecvență cu care-și respectă acest punct de vedere. Nuanțele încep pe urmă : dacă scrie la o revistă de specialitate, i-aș cere criticului subtilitate, detalii, argumentări teoretice de cel mai înalt nivel ; dacă scrie la „Informația Bucureștiului“, să scrie concis, limpede, accesibil. Esența judecății sale nu suportă însă rabat ; consemnarea neutră și superficială demască întotdeauna echivocul gândirii, neclaritatea țelului.

DUMITRU SOLOMON

Critic dramatic

CRITICA CRITICII CRITICII

(Simple marginalii la o discuție)

Mărturisesc că, văzînd titlul anchetei inițiate de revista „Teatrul“, am intrat în panică. „Cum stăm cu critica teatrală“ — scrie cu litere mari și negre pe prima pagină a revistei (nr. 10), după care urmează un semn de întrebare imens, negru, prevestitor de rele. E și natural să te tulbure o asemenea întrebare. Cînd ai ajuns să te întrebi — și să-i întrebi și pe alții — cum stăm cu ceva, înseamnă că stăm prost, catastrofal, pe marginea prăpastiei. După ce au trecut primii fiori de groază, am constatat cu stupefacție că *stăm* cu critica teatrală nu mai prost decît cu critica plastică, muzicală sau cinematografică. „Ba din contra“ — îți vine să exclami uneori, cu formula unui celebru, pe vremuri, specialist în răspunsuri la orice fel de interviuri și scrisori, din orice domeniu al activității omenești.

Încîntătorul și foarte talentatul regizor Lucian Pintilie e îngrijorat că în critica dramatică nu există voci de autoritatea și prestigiul intelectual „al celor din critica literară sau cea plastică (Grohmălniceanu, Cioculescu, Streinu, Tertulian, Matei Călinescu, Lucian Raicu, sau Comarnescu, Frunzetti, Hăulică etc.)“ Cine e vinovat de această situație ? „Vocile“ fără autoritate și prestigiu intelectual care *scriu* critică dramatică, sau „vocile“ cu autoritate și prestigiu intelectual care *nu scriu* critică dramatică ? În treacăț fie consemnat, au mai scris critică dramatică, pînă nu de mult, și un Tudor Vianu, și un G. Călinescu. Tot în treacăț : chiar Tertulian sau Matei Călinescu, precum și cițiva de la „etc.“, au fost surprinși semnînd — și nu clandestin — cronici dramatice. Și absolut în treacăț : ce rost ar avea să reproșăm, de pildă, regizorilor noștri — sau chiar să constatăm apropo de regia de teatru — că în *proză* există voci de autoritatea și prestigiul lui Preda, Stancu, Barbu, Popovici, Velea, D. R. Popescu, Neagu etc., realmente etc., că în *poezie*..., că în *plastică*... etc. etc. ? Nu știi dacă trebuie să-i fie neapărat rușine criticii dramatice cu „voci“, mai mult sau mai puțin prestigioase, ca — citez la împlinire — V. Mîndra, Biberi, Silvestru, Narti, Tornea, R. Popescu, Șelmaru, Ripeanu, Băleanu, Elvin, dar mai toate „vocile“ citate au făcut și mai fac critică literară, descînd deci, într-o măsură sau alta, de la rubrica „etc.“ a criticii literare.

Dar dacă tot s-a dat alarma, să ieșim din adăposturi în întîmpinarea tirului.

* * *

Programatic, mulți dintre participanții la ancheta revistei „Teatrul“ au ținut să declare : „Pentru mine, critică înseamnă critici“, „Nu există critică, există critici“, dar, practic, ei nu au citat nici un nume de critic. Pe neobservate, s-a preferat formula „critică teatrală“, mai confortabilă, așa că nu un critic sau altul, ci *critica* este gazetă-rească, nu un critic sau altul, nu o cronică anume, ci *critica* e în divorț cu publicul, *critica* se practică la un nivel foarte scăzut, *critica* trebuie să știe, *critica* trebuie să vadă, *critica* trebuie să tindă, *critica* trebuie să ajungă... Prin urmare, nu există critică, există